

Сумський державний педагогічний університет
імені А. С. Макаренка

Навчально-науковий інститут фізичної культури

Кафедра логопедії

«ЗАТВЕРДЖУЮ»
Директор НН інституту
фізичної культури
М. О. Лянной
«01» вересня 2022 р.

**РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
ЛОГОПЕДИЧНИЙ МАСАЖ ПРИ ТЯЖКИХ ПОРУШЕННЯХ
МОВЛЕННЯ**

Галузь знань – 01 Освіта/Педагогіка

Спеціальність – 016 Спеціальна освіта

Освітньо-професійна програма – Спеціальна освіта (Логопедія)

Другий (магістерський) рівень вищої освіти

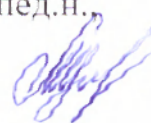
Мова навчання – українська

Погоджено науково-методичною
комісією НН інституту фізичної
культури

«31» серпня 2022 р.

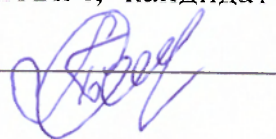
Голова

_____ Мороз Л. В., к.пед.н.,
доцент

Суми - 2022

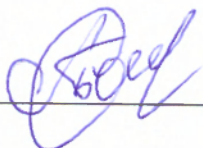
Розробник: **Кравченко Анатолій Іванович**, кандидат педагогічних наук,
професор, завідувач кафедри логопедії

Робоча програма розглянута і схвалена на засіданні кафедри логопедії

Протокол № 1 від «26» серпня 2022 р.

Завідувач кафедри

Кравченко А. І., к.пед.н., професор

Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Освітній ступінь	Характеристика навчальної дисципліни	
		денна форма навчання	заочна форма навчання
Кількість кредитів – 5	магістр	Вибіркова	
		Рік підготовки:	
1-й		1-й	
Семестр			
2-й		2-й	
Лекції			
24 год.		_6_ год.	
Практичні, семінарські			
24 год.		8 год.	
Лабораторні			
0 год.		0 год.	
Самостійна робота			
100 год.		117 год.	
Консультації:			
2 год.		2 год.	
Загальна кількість годин – 150		Вид контролю: залік	

1. Мета та завдання навчальної дисципліни

1.1. Метою викладання навчальної дисципліни «**Логопедичний масаж при тяжких порушеннях мовлення**» є формування теоретичних знань та професійних практичних навичок, що необхідні для ефективного проведення сеансів та курсів логопедичного масажу для нормалізації тону м'язів мускулатури периферичного артикуляційного апарату осіб із тяжкими порушеннями мовлення.

1.2. Основними завданнями вивчення дисципліни «**Логопедичний масаж при тяжких порушеннях мовлення**» є:

- поглибити знання студентів щодо анатомії фізіології органів мовлення в нормі та при патології;
- формувати систему теоретичних знань та практичних умінь, необхідних для виконання диференційованого логопедичного масажу дітям різних нозологій;
- ознайомити з науково-теоретичними основами застосування засобів логопедичної реабілітації у комплексній корекційно-розвитковій роботі з дітьми, що мають порушення психомовленнєвого розвитку;
- ознайомити студентів з умовами правильної організації і проведення масажу в логопедичній практиці, методикою логопедичного масажу та технікою його виконання;
- ознайомити студентів із сучасними інноваційними техніками логопедичного масажу для дітей з порушеннями психомовленнєвого розвитку;
- розкрити особливості та закономірності розвитку, а також потенційні можливості усіх категорій дітей, які мають психофізичні порушення, надати інформацію про сучасні методи та прийоми логопедичного масажу для означеної категорії дітей.

1.3. Згідно з вимогами освітньо-професійної програми студенти повинні:

знати: будову м'язової, кісткової та нервової систем периферичного мовленнєвого апарату та фізіологію функціонування цих систем у нормі та при патологічних станах; особливості попереднього обстеження та підготовки до сеансу логопедичного масажу; види та техніки проведення масажу, а також

засоби для підвищення його ефективності при тяжких мовленнєвих порушеннях.

- **вміти:** володіти практичними навичками здійснення різних видів логопедичного масажу у відповідних умовах повноцінної гігієни та позитивного психологічного налаштування особи з тяжкими порушеннями мовлення, тренувати вміння визначати стан м'язового тону органів артикуляційного апарату, форму і структуру мовленнєвого порушення та здійснювати диференційований вибір комплексу масажних рухів в залежності від стану м'язового тону та емоційного стану дитини, що має порушення психомовленнєвого розвитку.

На вивчення навчальної дисципліни відводиться 150 годин / 5 кредитів ECTS.

2. Критерії оцінювання результатів навчання

Кількість балів	Критерії оцінювання навчальних досягнень студента
90 – 100	Студент виявляє творчі здібності, вміє самостійно здобувати знання, без допомоги викладача знаходить та опрацьовує необхідну інформацію, вміє використовувати набуті знання і вміння для творчого вирішення навчальних завдань, переконливо аргументує відповіді, обґрунтовує власні міркування та умозаключення.
82 - 89	Студент вільно володіє вивченим обсягом матеріалу, застосовує його на практиці, правильно вирішує навчальні завдання, самостійно виправляє допущені помилки, кількість яких не значна, добирає аргументи для підтвердження думок.
74 - 81	Студент вміє порівнювати, узагальнювати, систематизувати інформацію під керівництвом викладача; в цілому самостійно застосовувати її на практиці; контролювати власну діяльність; виправляти допущені помилки.
64 - 73	Студент відтворює значну частину теоретичного матеріалу, виявляє знання і розуміння основних положень; з допомогою викладача може аналізувати навчальний матеріал, виправляти помилки, серед яких є суттєві.
60 - 63	Студент володіє навчальним матеріалом на рівні, вищому за вихідний, значну частину його відтворює на репродуктивному рівні, з допомогою викладача може виправляти значну кількість суттєвих помилок.
35-59	Студент володіє матеріалом на рівні окремих фрагментів, що становлять незначну частину навчального матеріалу.
1 - 34	Студент володіє матеріалом на рівні елементарного розпізнання і відтворення окремих фактів, елементів, об'єктів.

Критерії поточного контролю знань і умінь студентів

За одне заняття студент має змогу отримати від 1 до 8 балів:

- виконання кожної практичної роботи оцінюється від 1 до 6,5 балів.
- виконання кожного самостійного завдання оцінюється від 1 до 1.6 балів.

Розподіл балів

Поточний контроль												Разом	Сума	Загальна сума
Розділ I			Розділ II										100	100
T.1	T2	T3	T4	T5	T6	T7	T8	T9	T10	T11	T12	80		
Поточний контроль														
6,5	6,5	6,5	6,5	6,5	6,5	6,5	6,5	6,5	6,5	6,5	6,5			
Контроль самостійної роботи														
1,6	1,6	1,6	1,6	1,6	1,6	1,6	1,6	1,6	1,6	1,6	1,6	20		

T 1.1, T 1.2 ... T 2.4 – теми розділів

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою
		для екзамену, заліку, курсового проекту (роботи), практики
90 – 100	A	відмінно
82 - 89	B	добре
74 - 81	C	
64 - 73	D	
60 - 63	E	задовільно
35-59	FX	
1 - 34	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

3. Засоби діагностики результатів навчання

Засобами оцінювання та методами демонстрування результатів навчання є: поточне теоретичне опитування, реферати, презентації результатів виконаних завдань та досліджень, інші види індивідуальних та групових завдань тощо.

4. Програма навчальної дисципліни

4.1. Інформаційний зміст навчальної дисципліни

РОЗДІЛ I. Загальна характеристика логопедичного масажу.

Тема 1. Логопедичний масаж, як один із нетрадиційних методів корекції мовленнєвих порушень. Історія виникнення масажу. Логопедичний масаж як ефективний засіб логопедичної реабілітації дітей, які мають порушення мовленнєвого та психофізичного розвитку. Фізіологічне обґрунтування застосування логопедичного масажу. Цілі і завдання логопедичного масажу. Етапи логопедичного масажу. Види логопедичного масажу та їх поєднання.

Тема 2. Короткі анатомо-фізіологічні відомості щодо проведення логопедичного масажу.

Тема 3. Попередня діагностика. Рекомендації щодо проведення логопедичного масажу. Центральний та периферичний відділи мовленнєвого апарату. Будова головного мозку. Будова голови і шиї. Кістки черепа. Кістки голови. М'язи голови. Жувальні м'язи, їх основні функції. Група мимічних м'язів, їх функції. М'язи шиї, їх основні функції. Робота м'язів голови і шиї. Кровообіг м'язів голови і шиї. Нерви голови і шиї. Анатомія і фізіологія органів артикуляційного апарату. Порожнина рота: ясна, зуби, тверде піднебіння. М'язи губ, щік, м'якого піднебіння і зіву. Їх функції, іннервація. Язик, його відділи. Скелетні м'язи язика, їх функції. Власні м'язи язика, їх функції. Іннервація м'язів язика. Вузечка язика. Під'язикова кістка, м'язовий апарат під'язикової кістки, його іннервація. Слинні залози. Гортань. М'язи гортані, їх функціональна характеристика.

РОЗДІЛ II. Особливості проведення різних видів логопедичного масажу при тяжких порушеннях мовлення.

Тема 4. Методика проведення класичного (сегментарного) логопедичного масажу. Основні прийоми класичного логопедичного масажу: поглажування, розтирання, розминання, вібрація, поколювання, щільне натискання. Методичні вказівки та помилки при їх виконанні. Комплексне використання прийомів логопедичного масажу. Комплекс масажних рухів, спрямованих на розслаблення м'язів артикуляційної мускулатури. Комплекс масажних рухів, спрямованих на активізацію м'язів артикуляційної мускулатури.

Тема 5. Комплекси масажних рухів класичного (сегментарного) логопедичного масажу при дизартрії. Диференційоване використання прийомів логопедичного масажу в залежності від форми дизартрії. Етапи логопедичного масажу при ДЦП. Види логопедичного масажу при ДЦП. Використання «рефлекс-забороняючих» позицій при проведенні логопедичного масажу дітям, що хворі на ДЦП. Використання прийому перехресного точкового масажу при гіперкінезах артикуляційної мускулатури. Поєднання прийомів масажу і пасивної гімнастики. Особливості використання логопедичного масажу при стертих формах дизартрії.

Тема 6. Комплекси масажних рухів класичного (сегментарного) логопедичного масажу при ринолалії. масажу при ринолалії в доопераційний та післяопераційний періоди. Техніка масажних рухів, спрямованих на активізацію м'язів піднебінної занавіски, піднебінно-язикових та піднебінно-глоткових м'язів. Додаткові методи впливу. Пасивно-активні вправи, які стимулюють роботу піднебінно-глоткових м'язів. Використання точкового масажу при проведенні фонаційної гімнастики.

Тема 7. Комплекси масажних рухів класичного (сегментарного) логопедичного масажу при заїканні. Вплив логопедичного масажу на емоційний стан дітей, що заїкаються. Комплексне використання прийомів класичного і точкового масажу. Вибір прийомів і методики масажу в залежності від клінічної форми заїкання. Організація логопедичного заняття з дітьми, що заїкаються із включенням прийомів логопедичного масажу.

Тема 8. Комплексне застосування логопедичного, точкового масажу (акупресури) при афазії.

Тема 9. Застосування точкового масажу (акупресури) при парезах чи паралічах гортані.

Тема 10. Методика точкового масажу. Масаж біологічно активних точок (БАТ) при дизартрії, ринолалії, заїканні.

Тема 11. Комплексне застосування логопедичного, точкового масажу (акупресури) при дисграфії та дислексії.

Тема 12. Використання прийомів самомасажу в логопедичній практиці. Етапи точкового логопедичного масажу та його завдання. Методи рефлекторного впливу (комплекси БАТ, комплекси перехресного точкового масажу, комплекси масажу із елементами метамірної стимуляції Скворцова- Осипенко).

4.2. Структура навчальної дисципліни

Назви розділів і тем	Кількість годин									
	Денна форма					Заочна форма				
	Усього	у тому числі				Усього	у тому числі			
		Лекції	Практ.	Лабор.	Самост.		Лекції	Практ.	Лабор.	Самост.
РОЗДІЛ 1. Загальна характеристика логопедичного масажу										
Тема 1. Логопедичний масаж, як один із нетрадиційних методів корекції мовленнєвих порушень	14	2	2	0	10	14	2	2		10
Тема 2. Короткі анатомо-фізіологічні відомості щодо проведення логопедичного масажу.	14	2	2	0	10	10				10
Тема 3. Попередня діагностика. Рекомендації щодо проведення логопедичного масажу.	14	2	2		10	12		2		15
Разом за розділом 1	42	6	6	0	30	41	2	4		35
РОЗДІЛ 2. Особливості проведення різних видів логопедичного масажу при тяжких порушеннях мовлення.										
Тема 4. Методика проведення класичного (сегментарног	9	2	2	0	5	10	2			10

о) логопедичного масажу.										
Тема 5. Комплекси масажних рухів класичного (сегментарног о) логопедичного масажу при дизартрії.	9	2	2	0	5	10				10
Тема 6. Комплекси масажних рухів класичного (сегментарног о) логопедичного масажу при ринолалії.	14	2	2		10					10
Тема 7. Комплекси масажних рухів класичного (сегментарног о) логопедичного масажу при заїканні.	9	2	2		5					10
Тема 8. Комплексне застосування логопедичного ,точкового масажу (акупресури) при афазії.	9	2	2		5					10
Тема 9. Застосування точкового масажу (акупресури) при парезах чи паралічах гортані.	14	2	2		10					10

Тема 10. Методика точкового масажу. Масаж біологічно активних точок (БАТ) при дизартрії, ринолалії, заїканні.	14	2	2		10		2	2		5
Тема 11. Комплексне застосування логопедичного , точкового масажу (акупресури) при дисграфії та дислексії.	14	2	2		10			2		5
Тема 12. Використання приймів самомасажу в логопедичній практиці.	14	2	2		10					12
Разом за розділом	108	18	18		70	21	4	4		82
Усього годин	150	24	24	0	100	131	6	8		117

4.3. Теми лекційних занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин	
		Денна форма	Заочна форма
РОЗДІЛ І			
1.	Тема 1. Логопедичний масаж, як один із нетрадиційних методів корекції мовленнєвих порушень	2	2
2.	Тема 2. Короткі анатомо-фізіологічні відомості щодо проведення логопедичного масажу.	2	
3	Тема 3. Попередня діагностика. Рекомендації щодо проведення логопедичного масажу.	2	

РОЗДІЛ II			
4.	Тема 4. Методика проведення класичного (сегментарного) логопедичного масажу.	2	2
5.	Тема 5. Комплекси масажних рухів класичного (сегментарного) логопедичного масажу при дизартрії.	2	
6.	Тема 6. Комплекси масажних рухів класичного (сегментарного) логопедичного масажу при ринолалії	2	
7.	Тема 7. Комплекси масажних рухів класичного (сегментарного) логопедичного масажу при заїканні	2	
8.	Тема 8. Комплексне застосування логопедичного, точкового масажу (акупресури) при афазії.	2	
9.	Тема 9. Застосування точкового масажу (акупресури) при парезах чи паралічах гортані	2	
10.	Тема 10. Методика точкового масажу. Масаж біологічно активних точок (БАТ) при дизартрії, ринолалії, заїканні.	2	2
11.	Тема 11. Комплексне застосування логопедичного, точкового масажу (акупресури) при дисграфії та дислексії.	2	
12.	Тема 12. Використання прийомів самомасажу в логопедичній практиці.	2	
	Усього годин	24	6

4.4. Теми практичних занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин	
		Денна форма	Заочна форма
РОЗДІЛ I			
1.	Тема 1. Логопедичний масаж, як один із нетрадиційних методів корекції мовленнєвих порушень	2	2
2.	Тема 2. Короткі анатомо-фізіологічні відомості щодо проведення логопедичного масажу.	2	
3	Тема3. Попередня діагностика. Рекомендації щодо проведення логопедичного масажу.	2	2

РОЗДІЛ II			
4.	Тема 4. Методика проведення класичного (сегментарного) логопедичного масажу.	2	
5.	Тема 5. Комплекси масажних рухів класичного (сегментарного) логопедичного масажу при дизартрії.	2	
6.	Тема 6. Комплекси масажних рухів класичного (сегментарного) логопедичного масажу при ринолалії	2	
7.	Тема 7. Комплекси масажних рухів класичного (сегментарного) логопедичного масажу при заїканні	2	
8.	Тема 8. Комплексне застосування логопедичного, точкового масажу (акупресури) при афазії.	2	
9.	Тема 9. Застосування точкового масажу (акупресури) при парезах чи паралічах гортані	2	
10.	Тема 10. Методика точкового масажу. Масаж біологічно активних точок (БАТ) при дизартрії, ринолалії, заїканні.	2	2
11.	Тема 11. Комплексне застосування логопедичного, точкового масажу (акупресури) при дисграфії та дислексії.	2	2
12.	Тема 12. Використання прийомів самомасажу в логопедичній практиці.	2	
	Усього годин	24	8

4.5. Теми самостійних занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин	
		Денна форма	Заочна форма
РОЗДІЛ I			
1.	Тема 1. Логопедичний масаж, як один із нетрадиційних методів корекції мовленнєвих порушень	10	10
2.	Тема 2. Короткі анатомо-фізіологічні відомості щодо проведення логопедичного масажу.	10	10

3	Тема 3. Попередня діагностика. Рекомендації щодо проведення логопедичного масажу.	10	15
РОЗДІЛ II			
4.	Тема 4. Методика проведення класичного (сегментарного) логопедичного масажу.	5	10
5.	Тема 5. Комплекси масажних рухів класичного (сегментарного) логопедичного масажу при дизартрії.	5	10
6.	Тема 6. Комплекси масажних рухів класичного (сегментарного) логопедичного масажу при ринолалії	10	10
7.	Тема 7. Комплекси масажних рухів класичного (сегментарного) логопедичного масажу при заїканні	5	10
8.	Тема 8. Комплексне застосування логопедичного, точкового масажу (акупресури) при афазії.	5	10
9.	Тема 9. Застосування точкового масажу (акупресури) при парезах чи паралічах гортані	10	10
10.	Тема 10. Методика точкового масажу. Масаж біологічно активних точок (БАТ) при дизартрії, ринолалії, заїканні.	10	5
11.	Тема 11. Комплексне застосування логопедичного, точкового масажу (акупресури) при дисграфії та дислексії.	10	5
12.	Тема 12. Використання прийомів самомасажу в логопедичній практиці.	10	12
	Усього годин	100	117

5. Інструменти, обладнання та програмне забезпечення, використання яких передбачає навчальна дисципліна (за потребою)

Методичне забезпечення курсу складають:

- опорні конспекти лекцій;
- навчальні посібники;
- робоча навчальна програма;
- мультимедійні презентації до лекційних занять (відповідно теми).

6. Рекомендована література

Базова література:

1. Андросова В. М. Дислалія. Хрестоматія. Частина I: Навчальний посібник для студентів напряму підготовки «Корекційна освіта. Логопедія» вищих педагогічних навчальних закладів. Суми, 2012. 246 с.
2. Атлас масажиста. – К: Вид „Слово”, 2008.
3. Бернер Ж.-К., Бертран Н. Массаж. 20 основних техник / Ж.-К. Берлен, Н. Бертран; [пер. з франц.]. – Харьков-Белгород, 2013. – 176 с.
4. Вакуленко Л.О. Лікувальний масаж. – Тернопіль: Укрмедкнига, 2005. – 448 с.
5. Вакуленко Д.В. Лікувально-реабілітаційний масаж: Навчальний посібник /Л.О.Вакуленко, О.В.Кутакова, Г.В. Прилуцька «Медицина» – 2020. –568 с.
6. Дедюхина Г.В., Янышева Т.А., Могучая Л.Д. Логопедический массаж и лечебная физкультура с детьми 3-5 лет, страдающими детским церебральным параличом. Учебно-практическое пособие для логопедов и медицинских работников. – М.: Изд «Гном и Д», 2001. – 32 с. (Практическая логопедия).
7. Корольчук А.П. Массаж загальний і самомасаж: навчально-методичний посібник для студентів факультету фізичного виховання і спорту /А.П.Корольчук, А.С.Сулима. – Вінниця: 2018. –124 с.
8. Кравченко А. І. Корекція тяжких мовленнєвих вад за допомогою акупресури Навчально-методичний посібник для студентів вищих педагогічних навчальних закладів за напрямом підготовки «Корекційна освіта. Логопедія» / А. І. Кравченко, Л. В. Мороз, К. О. Зелінська-Любченко. – Суми, 2015. – 252 с.
9. Логопедія: підручник / За ред. М.К. Шеремет. — Вид. 3-тє, перер. та доповн. – К.: Видавничий Дім «Слово», 2015. – 776 с.
10. Лопатинська Н.А. Неврологічні основи логопедії. Курс лекцій: навчальний посібник для студентів спеціальності 016 «Спеціальна освіта» / Н.А.Лопатинська. – Київ: Видавничий дім «Слово», 2017. – 152 с.
11. Мисула І.Р. та ін. Медична та соціальна реабілітація / І.Р.Мисула та ін. – Тернопіль: ТДМУ, 2005.
12. Поваляева М.А. Справочник логопеда / М.А.Поваляева. – Ростов-на-Дону: Фенікс, 2003.
13. Рібцун Ю. В. Види логопедичного масажу в роботі з дітьми із порушеннями мовленнєвого розвитку. Педагогічна освіта: теорія і практика : зб. наук. пр. Кам'янець-Подільськ. нац. ун-ту ім. Г. Огієнка; гол. ред. П. С. Каньоса. Вип. 14. Кам'янець-Подільський : КПНУ. 2013. С. 368–372
14. Санс Менгібар Х.М. Дитячий масаж / Хосе Мануель Санс Менгібар; [пер. з ісп.]. – Х.: Фактор, 2011. – 160с.
15. Степашко М.В., Сухостат Л.В. Массаж і лікувальна фізкультура в медицині: підручник / М.В. Степашко, Л.В. Сухостат. – К.: ВСВ «Медицина», 2010. – 352с.

Допоміжна література:

1. Кисельова А. О. Корекція заїкання засобами нетрадиційних технологій / А. О. Кисельова, А. І. Кравченко // Сучасні проблеми логопедії та реабілітації. Матеріали IV Всеукраїнської заочної науково-практичної конференції. – Суми: видавництво СумДПУ ім. А. С. Макаренка, 3 квітня, 2015. – С. 173-176.

2. Кравченко А. І. Корекційно-розвивальна методика подолання заїкання у дітей дошкільного віку / А. І. Кравченко, А. І. Харченко // Педагогічні науки: теорія історія, інноваційні технології. Науковий журнал – №5/59 – Суми: СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2016 – С. 388 – 394.

3. Прилепа В. А. Акупресура як складова системи корекційно-лікувального впливу при заїканні / В. А. Прилепа, А. І. Кравченко // Сучасні проблеми логопедії та реабілітації: матеріали VI Всеукраїнської заочної науково-практичної конференції (14 квітня 2017 року, м. Суми). – Суми: ФОП Цьома С. П., 2017. – С. 116 – 119.

4. Логопедично-реабілітаційний супровід дітей із порушеннями психофізичного розвитку: Монографія / [А.І.Кравченко, Л.В.Мороз, Л.Л.Стахова, О.В.Ласточкіна, К.О.Зелінська-Любченко, І.В.Кравченко]; за ред. А.І.Кравченка. – Суми: ФОП Цьома С.П., 2019. – 288 С.

Сумський державний педагогічний університет імені А.С. Макаренка
Навчально-науковий інститут фізичної культури
Кафедра логопедії

Матеріали до лекційного курсу

з дисципліни : **ЛОГОПЕДИЧНИЙ МАСАЖ ПРИ ТЯЖКИХ
ПОРУШЕННЯХ МОВЛЕННЯ**

для студентів I курсу
освітнього рівня «магістр»
спеціальності 016 «Спеціальна освіта (Логопедія)
форма навчання: денна, заочна.

Розроблені: к.пед.н., професор Кравченко А. І.

ЛЕКЦІЯ № 1

Тема: ЛОГОПЕДИЧНИЙ МАСАЖ ЯК СКЛАДОВА КОМПЛЕКСУ КОРЕКЦІЇ ПОРУШЕНЬ МОВЛЕННЯ

Теоретичні питання:

- **ІСТОРІЯ ЛОГОПЕДИЧНОГО МАСАЖУ**
- **СТРУКТУРА КОМПЛЕКСУ ТРАДИЦІЙНИХ І НЕТРАДИЦІЙНИХ МЕТОДІВ КОРЕКЦІЇ ПОРУШЕНЬ МОВЛЕННЯ**

За визначенням Всесвітньої організації охорони здоров'я, здоров'я – «це стан повного фізичного, духовного та соціального благополуччя, а не тільки відсутність хвороби чи недоліків». Здоров'я – процес динамічний, оскільки людина від моменту зачаття і до смерті знаходиться у постійному розвитку. Наш організм має величезний потенціал самооздоровчих сил. Ще Гіпократ говорив, що лікувальні засоби тільки тоді стають необхідними, коли недостатньо природних сил організму. На щастя, існує безліч природних шляхів оздоровлення, перевірених часом.

Елементи масажу в логопедичній практиці використовувалися і раніше. Та в основному переважали педагогічні методи корекції, які, на жаль, не можуть вирішити всіх проблем. Не враховувалося посилення у результаті масажу мозкового кровообігу та метаболізму, що покращує розвиток та формування багатьох психічних процесів (пам'яті, уваги і т.п.), викликає загальне оздоровлення, тобто гармонізує усі процеси, що відбуваються в організмі в цілому.

Неоцінений внесок у розвиток російського масажу вніс І. Заблудовський. Російський учений, приват-доцент військової академії у Петербурзі. Він створив лаконічну науково обгрунтовану систему, що стала основою сучасного лікувального, спортивного, гігієнічного масажу. Професор І. Заблудовський є одним із засновників російської системи масажу. Ним було запропоновано метод масажу обличчя, що не втратив свого значення до нашого часу і, який може з успіхом застосовуватися у логопедичній практиці.

О.А. Дьякова (2003 р.) представила комплекс самомасажу, що передбачає виконання дитиною самостійних масажних дій; для дітей з дизартрією самомасаж мимічної і губної мускулатури можна і потрібно рекомендувати після підготовчої роботи з розвитку дрібної моторики рук, з розвитку стереогнозису та просторових уявлень. Самомасаж язика корисний в процесі виконання артикуляційної гімнастики.

Логопедичний масажний комплекс для корекції заїкання описано у роботах Е.Е. Шевцової (1994, 2003 рр.), О.А. Дьякової (2003 р.) та ін.

Структура комплексу традиційних і нетрадиційних методів корекції порушень мовлення

Використання нетрадиційних методів у комплексному корекційно-освітньому процесі покращує розвиток пізнавальних процесів дитини, підвищує працездатність, нормалізує стан нервової системи, усуває стреси, знижує рівень стомлюваності, покращує комунікативну функцію, а в умовах роботи цілісного організму – соматичний стан.

СТРУКТУРА МАСАЖНОГО КОМПЛЕКСУ

- + розвиток ручного праксису
- + розвиток тактильних (дотикових) відчуттів
- + релаксація
- + власне масаж
- + дихальна та диференційована артикуляційна гімнастика

Розвиток ручного праксису. Вправи на *розвиток дрібної моторики* є загальновідомими й активно використовуються у логопедичній практиці. До них відносяться:

1. Вправи на *формування узагальненого зорового образу* предмета:
2. Вправи на *формування узагальненого рухового образу* предмета:
3. Вправи на *формування м'язової пам'яті*, що безпосередньо готують руку дитини до письмового мовлення:

Розвиток тактильних (дотикових) відчуттів. Покращення тактильних відчуттів пальців рук рефлекторно поліпшує тактильну чутливість артикуляційного апарату.

Релаксація. Секрет успішного масажу полягає у попередній релаксації (розслаблення). Релаксаційні вправи готують дитину до масажу. Сеанс будь-якого масажу бажано розпочинати з прийомів загального розслаблення. Релаксуючим є будь-яке положення, при якому м'язи максимально розслаблені, а дихання не утруднене.

Власне масаж. Масажний комплекс складає та проводить логопед або медичний працівник; при цьому спеціаліст складає індивідуальну програму нормалізації м'язового тону, з урахуванням мовленнєвого порушення.

Дихальна та диференційована артикуляційна гімнастика. Тренування артикуляційних органів і розвиток мовленнєвого дихання є одним із головних моментів у структурі логопедичних корекційних занять з дітьми-логопатами. Особливо важливу роль артикуляційна та дихальна гімнастика відіграють у корекції дизартрії. У роботі з дітьми-дизартриками принциповою є послідовність проведення гімнастики різного виду. Зокрема, спочатку проводять дихальну гімнастику, потім голосову і тільки в кінці артикуляційну.

Література для закріплення матеріалу лекції №1:

1. Блыскина И.В., Ковшиков В.А. Массаж в коррекции артикуляторных расстройств / И.В. Блыскина. – СПб., 1995. – 246 с.
2. Блыскина И. В. Комплексный подход к коррекции речевой патологии у детей. Логопедический массаж / И.В. Блыскина. – СПб.: «ДЕТСТВО-ПРЕСС», 2010. – 112 с.
3. Бортфельд С. А., Рогачева Е. И. Лечебная физическая культура и массаж при детском церебральном параличе / С. А. Бортфельд. – Л., 1986. – 173 с.
4. Верясова Т. В. Система упражнений по развитию ручного и артикуляционного праксиса / Т. В. Верясова. – Екатеринбург, 2000. – 35с.
5. Зеeman М. Расстройства речи в детском возрасте / М.Зеeman. – М., 1962. – 299 с.
6. Хватцев М. Логопедия / М. Хватцев. – М.: «Учпедгиз», 1959. – 476 с.

ЛЕКЦІЇ № 2-3

Тема: ОСНОВИ ЛОГОПЕДИЧНОГО МАСАЖУ

Теоретичні питання:

- **ОСНОВНІ ПРИНЦИПИ ЛОГОПЕДИЧНОГО МАСАЖУ В КОРЕКЦІЙНО-ПЕДАГОГІЧНІЙ РОБОТІ**
- **ПОПЕРЕДНЯ ДІАГНОСТИКА**
- **ЗАГАЛЬНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ТА ГІГІЄНІЧНІ ОСНОВИ ПРОВЕДЕННЯ ЛОГОПЕДИЧНОГО МАСАЖУ**

Логопедичний масаж – це метод активного механічного впливу, що змінює стан м'язів, нервових, кровоносних судин і тканин периферичного мовленнєвого апарату. Цей метод є особливою логопедичною технікою, що сприяє як нормалізації звуковимови, так і емоційного стану осіб із мовленнєвими порушеннями. Логопедичний масаж може здійснюватися на всіх етапах корекційного впливу, але особливо важливим є його використання на початкових етапах логопедичної роботи. Нерідко, масаж є необхідною умовою ефективності логопедичного впливу.

Логопедичний масаж проводять фахівці, що володіють технікою логопедичного масажу, тобто отримали спеціальні знання з анатомії та фізіології м'язів, зокрема артикуляційних груп, а також етіопатогенезу мовленнєвих порушень. Такими спеціалістами є логопед, дефектолог або медичний працівник.

Елементи масажу можуть здійснювати батьки дитини, якщо їх попередньо інструктував логопед.

Логопедичний масаж виконується в області м'язів периферичного мовленнєвого апарату. М'язи артикуляційного апарату (язик, щоки, губи); мимічні м'язи обличчя; м'язи, що забезпечують роботу голосових зв'язок та м'язи дихального апарату, – єдина м'язева система, що забезпечує відтворення мовлення. Саме тому, логопедичний масаж обов'язково повинен включати всі перераховані вище м'язові області, навіть у тих випадках, коли діагностується ураження лише на локальній ділянці м'язів.

Фізіологічна дія масажу. В основі фізіологічного механізму масажу лежать складні взаємозумовлені рефлекторні, нейрогуморальні та обмінні процеси, що регулюються центральною нервовою системою.

Початковою ланкою у механізмі цих реакцій є подразнення рецепторами поверхні шкіри; імпульси, що виникають при цьому аферентними шляхами надходять до центральної нервової системи, зворотня імпульсація еферентними шляхами надходить до тканин та м'язів. У результаті змінюється загальна нервова збудливість, активізуються втрачені або знижені рефлекси. Вцілому, формуються відповідні реакції, що сприяють нормалізації регулюючої та координуючої функції центральної нервової системи.

Масаж справляє прямий і рефлекторний вплив на різні системи організму:

✚ на нервову систему

✚ на шкіру та підшкірножирову клітковину:

✚ на кровоносну та лімфатичну систему: масаж викликає розширення функціонуючих капілярів, розкриття резервних капілярів, завдяки чому створюється більш рясне зрошення кров'ю не тільки масованої ділянки, а й рефлекторно, на великому віддаленні від неї, в результаті чого збільшується газообмін між кров'ю і тканиною і відбувається киснева «терапія» тканин;

✚ на м'язову систему:

✚ на загальний обмін речовин:

У логопедичній практиці використовують декілька видів масажу:

1) **диференційований масаж** (активізуючий або розслаблюючий), що базується на прийомах класичного масажу (застосовується без урахування рефлекторної дії і проводиться поблизу від ушкодженої ділянки тіла або безпосередньо на ній). Основні прийоми ручного класичного масажу – *погладження, розтирання, розминання та вібрація*;

2) **точковий масаж** тобто масаж біологічно активних точок (активізуючий або розслаблюючий) – різновид лікувального масажу, локальний вплив розслаблюючим або стимулюючим способом на біологічно активні точки (зони) відповідно до показань при захворюванні або порушенні функції;

3) **апаратний масаж** (проводять за допомогою вібраційних, вакуумних та електричних приладів);

4) **«зондовий» масаж** або **масаж із застосуванням спеціальних засобів** (логопедичні зонди, шпатель, зубна щітка, голчастий молоточок і т.п.);

5) **елементи самомасажу** (зміст масажу впливає з його назви; масаж виконує дитина сама собі; це може бути як масаж обличчя руками, так і масаж язика за допомогою зубів (артикуляційна вправа «причешти язичок» і т.п.)).

Наступним кроком є вивчення логопедом висновка медичної діагностики. Вона проводиться в поліклінічній установі до призначення логопедичного масажу. **У медичному висновку може бути вказана форма паралічу або парезу, в тому числі й локальні порушення іннервації м'язів, наявні протипоказання до проведення масажу.**

ПОПЕРЕДНЯ ДІАГНОСТИКА

Визначення стану м'язів периферичного мовленнєвого апарату, або попередня діагностика здійснюється шляхом:

✚ огляду;

✚ пальпації;

✚ виконання динамічних і статичних вправ.

Огляд

У процесі огляду дитини слід звернути увагу на положення голови відносно тулуба, необхідно відзначити, чи немає звичних асиметричних поз. При огляді логопата треба пам'ятати про можливу асиметрію носогубної складки,

опущені куточки рота, розширені або звужені очні щілини, а також наявність постійно відкритого рота, слинотечі.

Оскільки вплив масажу відбувається поетапно, то на початку огляду визначаємо стан шкіри, потім – м'язів, судин, лімфатичної системи, суглобів. Досліджуючи шкіру, необхідно визначити її колір (він залежить від кількості пігменту, розгалуженості судинної мережі), ступінь вологості, наявність на ній висипу, гематом, ушкоджень, набряків.

Інформацію про характер шкірних змін дають наступні показники.

1. Забарвлення шкіри.
2. Ступінь вологості.
3. Шкірні висипання
4. Шкірні крововиливи
5. *У випадку гематом при гемофільії і хворобі Верльгофа масаж протипоказано.*

5. Садна та подряпини

6. Набряки

Пальпація

У даному випадку прийом «пальпації» є нетрадиційним методом логопедичного обстеження. Однак, саме пальпація м'язів і шкірних покривів в області периферичного мовленнєвого апарату дозволяє логопеду максимально точно визначити характер порушень м'язового тону та їх локалізацію.

Пальпація м'язів проводиться у два етапи:

- ✚ кінчиками злегка зігнутих пальців обмацують поверхневий шар м'язів;
- ✚ не відриваючи пальців, поступово «проникають» все глибше і глибше, досліджуючи стан середнього та глибокого м'язових шарів.

Шляхом пальпації визначаються наступні характеристики.

1. Еластичність шкіри.
2. Набряки шкіри.
3. Стан лімфатичних вузлів.

4. Стан м'язів. Для визначення стану м'язів логопед повинен мати уявлення про нормальний тонус. Тільки при порівнянні з нормою, шляхом пальпації, можна визначати стан м'язового тону артикуляційної мускулатури. У нормі м'яз знаходиться в стані деякої напруги (оптимальний тонус). Консистенція здорового м'яза м'яка, пружна й еластична, а пальпація його безболісна.

При підвищенні тону м'яз стає більш щільним, може бути ригідним, пасивні рухи відбуваються з труднощами. При зниженні м'язового тону м'яз на дотик млявий і в'ялий.

5. Стан великих кровоносних судин

6. Виступи та заглиблення. Спереду від зовнішнього слухового проходу промацується *вилучний відросток скроневої кістки* та *вилучна кістка* повністю. Позаду від зовнішнього слухового проходу є *соскоподібний відросток скроневої кістки*.

Виконання динамічних і статичних вправ

Особливості стану артикуляційних рухів оцінюють при виконанні рухових проб.

Оцінюються: *обсяг, швидкість, динаміка, виснаженість, сила та координація рухів.*

Патологічний стан тону м'язів артикуляційної мускулатури, як правило, поєднується з порушеннями рухливості артикуляційних м'язів (парези, паралічі), що виражається в порушеннях звуковимови:

1. при ураженні кругового м'яза рота (порушується правильна вимова тих звуків, при артикуляції яких необхідна участь губ, у першу чергу це губно-губні та зімкнені приголосні звуки [п], [б], [м] та їх м'які варіанти; може порушуватися вимова лабіалізованих голосних [о], [у], виконання яких вимагає активних рухів губ);

2. при парезах м'язів язика, а також шийних м'язів, особливо групи надпід'язикових, порушуються рухи язика, здатність змінювати його конфігурацію, висувати вперед, відтягувати, здійснювати бокові рухи (порушується вимова більшості приголосних звуків, особливо групи передньоязикових, що вимагають активного руху кінчика язика);

3. при ураженні шилоязикового, двочеревного та інших м'язів, що забезпечують рух кореня язика назад і вгору, порушується артикуляція задньоязикових звуків [г], [к], [х], а також чіткість виголошення голосних середнього і низького піднесення [е], [о], [а];

4. при ураженні м'язів язика з одного боку характерне бічне проголошення деяких приголосних;

5. при ураженні м'язів м'якого піднебіння (піднебінно-язикової, піднебінно-глоткової дуг та ін.) голос набуває носового відтінку.

Протипоказаннями до проведення масажу є будь-яке соматичне або інфекційне захворювання в гострому періоді, кон'юнктивіти, гострі та хронічні захворювання шкірних покривів, гінгівіти, стоматити, наявність герпесу на губах або інші інфекції порожнини рота, наявність збільшених лімфатичних залоз, різко виражена пульсація сонних артерій.

Зокрема, протипоказаннями до проведення масажу є:

- ✚ гнійничкові та грибкові захворювання шкіри у логопеда або дитини;
- ✚ гематоми на масажованій ділянці тіла;
- ✚ активна форма туберкульозу;
- ✚ хвороби крові та капілярів;
- ✚ тромбоз судин;
- ✚ гостра кропив'янка, набряк Квінке в анамнезі;
- ✚ онкологічні захворювання;
- ✚ інфіковані рани;
- ✚ фурункульоз;
- ✚ ГРЗ;
- ✚ гіперчутливість у дитини і т.п.

Загальні рекомендації

Розпочинаючи логопедичний масаж, необхідно пам'ятати про існування взаємозалежності між силою впливу при масажі та зворотною

реакцією. Як правило, *легке, повільне погладження* знижує збудливість тканин, справляє заспокійливу дію, викликає приємне відчуття тепла, створює емоційний стан спокою і комфорту. Даний прийом рекомендовано використовувати при підвищеному тонусі м'язів. *Енергійні, швидкі, активні рухи* підвищують подразливість тканин, активізують м'язовий тонус і рекомендуються при зниженому тонусі м'язів.

Гігієнічні основи проведення масажу

Для отримання від масажу максимального ефекту необхідно декілька етапів підготовки:

- *методична та технічна підготовленість фахівця, який виконує масаж;*
- *гігієнічні умови, підручні матеріали, обладнане приміщення для проведення процедури масажу;*
- *правильне положення дитини під час масажу;*
- *інформація про ступінь тяжкості порушення функціонального стану мовлення дитини;*
- *тривалі сеанси і курси масажу.*

Положення під час масажу. Для проведення масажу використовуються спеціальна кушетка (*положення лежачи*), що відрізняється від звичайної медичної відсутністю підголівника, та зручні *стілці (положення сидячи)*, що відповідають зросту дитини (стопа дитини, яка сидить на стільці, повинна повністю стояти на підлозі, а стегно розташовуватися паралельно до підлоги). Не рекомендується проводити масаж як на жорстких, так і на м'яких покриттях. Найкраще підходить для цього ущільнений ватний дитячий матрац, покритий чистим простирадлом (окремо для кожної дитини). Висота масажної кушетки повинна відповідати зросту логопеда.

Для проведення сеансу масажу на кушетці необхідно мати плоску подушку такого розміру, щоб вона під час масажу доходила до середини лопаток дитини (це розслабляє шийний відділ, де, власне, і знаходиться значний відсоток проблем у дітей з патологією мовлення, особливо дизартриків), і невеликі валики для кращого розслаблення її нижніх кінцівок.

Тривалість сеансу і самого курсу масажу залежить від тяжкості мовленнєвої патології: чим поверхневішим є мовленнєве порушення, тим коротшим є курс масажу і менше курсів потрібно для максимально повної корекції.

Тривалість однієї процедури (сеансу) може змінюватись в залежності від ступеня ураження, віку пацієнта (масаж дітей повинен бути нетривалим, в іншому випадку може виникнути подразнення шкіри) і т.п. *Початкова (мінімальна) тривалість процедури зазвичай становить 5 - 7 хв, а кінцева (максимальна) – 20 - 25 хв.*

Зазвичай логопедичний масаж проводять курсами, що містять від 10 до 20 сеансів.

Іноді виникає необхідність проводити логопедичний масаж курсами протягом декількох років.

Повний курс масажу дитини-логопата можна проводити, тільки зі згоди батьків чи родичів.

Література для закріплення матеріалу лекцій №2-3:

1. Белая Н. А. Массаж лечебный и оздоровительный / Н. А. Белая. – М.: «Советский спорт», 2001. – 272 с.
2. Блыскина И. В., Ковшиков В. А. Массаж в коррекции артикуляторных расстройств / И.В. Блыскина. – СПб., 1995. – 246 с.
3. Бортфельд С. А., Рогачева Е. И. Лечебная физическая культура и массаж при детском церебральном параличе / С. А. Бортфельд. – Л., 1986. – 173 с.
4. Вербов А. Ф. Лечебный массаж / А. Ф Вербов. – М., 1997. – 156 с.
5. Дьякова Е. А. Логопедический массаж: Учебное пособие для студентов высших учебных заведений / Е. А. Дьякова. – М.: Академия, 2005. – 96 с.
6. Микляева Ю. В. Логопедический массаж и гимнастика. Работа над произношением / Ю. В. Микляева. – М.: Айрис-пресс, 2010. – 112 с.

ЛЕКЦІЇ № 4-5-6

Тема: ДИФЕРЕНЦІЙОВАНИЙ ЛОГОПЕДИЧНИЙ МАСАЖ

Теоретичні питання:

- **ОСНОВНІ ПРИЙОМИ ЛОГОПЕДИЧНОГО МАСАЖУ**
- **МЕТОДИКА ПРОВЕДЕННЯ ЛОГОПЕДИЧНОГО МАСАЖУ**
- **КОМПЛЕКСИ МАСАЖНИХ РУХІВ**

Основні прийоми логопедичного масажу

У класичному масажі застосовують чотири основні прийоми: **ПОГЛАДЖУВАННЯ, РОЗТИРАННЯ, РОЗМИНАННЯ** та **ВІБРАЦІЯ**. Кожен з них має допоміжні прийоми, що, зберігаючи сутність основного руху, дають можливість досягти найбільшого ефекту відповідно до особливостей анатомічної конфігурації масованої області.

ПОГЛАДЖУВАННЯ являє собою такий прийом, при якому рука масажиста ковзає по шкірі людини, не викликаючи її зміщення, і виконує різного ступеня натискання.

Розділяють *площинне* (рис. 3) і *охоплююче* (рис. 4) погладжування. Вони здійснюються кистю руки, всією її долонною поверхнею.

При *площинному* погладжуванні кисть тримають вільно, без напруження, випрямленою, пальці зімкнені та знаходяться в одній площині. Таке погладжування застосовують на великих ділянках шкіри (наприклад, спині, грудях).

При *охоплюючому* погладжуванні кисті руки масажиста, прийнявши форму жолоба, вільно розслаблені, великий палець максимально відведено убік так, що він протиставлений іншим. Кисть, охоплюючи масажовану частину тіла, щільно прилягає долонною поверхнею до цієї ділянки.

РОЗТИРАННЯМ називається такий рух руки масажиста, коли вона, виконуючи натискання, зміщує шкіру в різних напрямках.

Основними, найчастіше вживаними прийомами розтирання є: *розтирання пальцями, гребенеподібне, ліктьовим краєм долоні, опорною частиною кисті (зап'ястком), пиляння* (рис. 8).

Розтирання пальцями проводять їх подушечками. При розтиранні великим пальцем кисть руки фіксується упором інших пальців.

Розтирання ліктьовим краєм долоні, опорною її частиною і гребенеподібне виконуються так само, як і при погладженні, але вимагають значно більших зусиль.

У середньому *темп розтирання* має дорівнювати 60-100 рухам на хвилину. Воно може бути *поверхневим і глибоким*. Основним завданням розтирання є розігрівання підлеглих тканин, їх підготовка до сприйняття більш сильних прийомів.

РОЗМИНАННЯ: при виконанні цього прийому відбувається розтягнення нервово-м'язових волокон, внаслідок чого поліпшується приплив пропріоцептивних імпульсів, що надходять до центральної нервової системи, що, в свою чергу, спричиняє рефлекторні зміни в нервово-м'язовому апараті.

ВІБРАЦІЯ: її сутність полягає в передачі масажованим частинам тіла коливальних рухів певної частоти. Вібрація може виконуватися в залежності від завдань масажу кінчиками одного або декількох пальців, долонею, кулаком, вібромасажером.

Вібрація може бути *переривчаста* (биття, поплескування, рубання) і *безперервна* (потряхування, струшування, підштовхування).

методика проведення логопедичного масажу

Вибір послідовності масажних рухів і прийомів їх виконання в логопедичному масажі визначають у залежності від стану тонуру уражених м'язів.

методика розслабляючого масажу

використовується при *підвищеному тонуру м'язів*

периферичного мовленнєвого апарату (гіпертонус):

- ✚ масаж проводиться в повільному темпі;
- ✚ основні прийоми – *погладження (поверхнєве та глибоке)* і *легка вібрація*;

Рекомендована послідовність масажних рухів у процесі одного сеансу розслабляючого масажу може бути наступна:

1. *м'язи шиї та плечового пояса,*
2. *мімічна мускулатура,*
3. *м'язи губ,*
4. *м'язи язика.*

методика активізуючого масажу

використовується при *зниженому тонуру м'язів*

периферичного мовленнєвого апарату (гіпотонус):

- ✚ рухи логопеда повинні бути достатньо ритмічними;
- ✚ основний прийом – *погладження*, що чергується з *розтиранням, розминанням, сильною вібрацією*;

Рекомендована послідовність масажних рухів у процесі одного сеансу активізуючого масажу може бути наступна:

1. *мімічна мускулатура,*
2. *м`язи губ,*
3. *м`язи язика,*
4. *м`язи шиї та плечового пояса.*

комплекси масажних рухів масаж плечового поясу та шиї

Для проведення масажу плечового поясу та шиї необхідно оголити тіло лопата до половини грудей.

Розслабляючий масаж

Розслаблення м`язів плечового поясу та шиї розширює фізіологічні можливості дихального апарату, при цьому рефлекторно знижується тонус кореня язика, що сприяє активізації рухів нижньої щелепи.

Рекомендовано наступний комплекс масажних рухів:

1. Повільно погладжувати передню частину шиї долонями обох рук (поперемінно – то правою, то лівою рукою) зверху вниз по бічних областях горла. Рух починається від краю нижньої щелепи до грудини (уникати натискання на область щитоподібної залози).
2. Повільно погладжувати бічну поверхню шиї поперемінно з обох боків. Помістити долоню однієї руки на бічну частину шиї так, щоб великий палець знаходився біля кута нижньої щелепи. Долоня рухається зверху вниз до яремної ямки, а потім паралельно ключиці по плечу або вниз до пахвової западини. (Цей масажний прийом знімає тонус з грудинно-ключично-соскоподібного м`яза. Для більшого розслаблення грудинно-ключично-соскоподібного м`яза рекомендується повернути підборіддя пацієнта вгору і в бік масажованого м`яза).
3. Покласти обидві руки на задню частину шиї, до потилиці: руки ковзають по задній і бічним частинам шиї вниз у напрямку до ключиць по плечу, або до пахвової западини. Цей масажний прийом знімає тонус з трапецієподібного м`яза.

Активізуючий масаж

Масажні рухи виконуються у напрямку *знизу вгору*, використовуючи прийоми погладження та розтирання. *Биття та вібрація цих відділів протипоказані.*

Рекомендовано наступний комплекс масажних рухів:

1. Рух проводиться одночасно або поперемінно обома руками. Долоня рухається від ключиці або від пахвових западин вгору по боковій поверхні шиї до кутів нижньої щелепи.
2. Рух починається від області лопаток по задньобічній поверхні шиї вгору до потилиці.

масаж в області гортані

Даний вид масажу рекомендується при порушеннях голосу.

Обережно захопивши гортань великим пальцем з одного боку і вказівним і середнім пальцями з іншого, виконувати легкі ритмічні рухи в поперечному напрямку (пальці ковзають у горизонтальній площині то у протилежному напрямку, то на зустріч один одному по усій гортані). У процесі масажу можна запропонувати дитині наспівувати голосні звуки.

масаж лицьової мускулатури

Масаж обличчя рекомендується проводити двома руками. Рухи повинні бути симетричні та ритмічні. Масаж в області обличчя може виконуватися усіма пальцями відразу (крім великого, оскільки він грає роль опори), або подушечкою великого чи середнього пальця, або двома пальцями – середнім і безіменним.

Масажні лінії на обличчі мають цілком певні напрямки:

- від середини чола до скроні;
- від внутрішнього кута ока по верхній повіці та в зворотному напрямку по нижній;
- від кореня носа до скроневої області;
- від куточка рота до козелка вушної раковини.

Цей масаж виконується з урахуванням топології м'язів та містить розподіл на відповідні області:

1. Масаж в області чола

Масаж впливає на чоловий та скроневий м'язи.

Розслаблюючий масаж

1. Погладжування, долонною поверхнею всіх пальців (окрім великого) в напрямку (Рис. 9 - 10):
2. Погладжування у напрямку знизу вгору, від надбрівних дуг до волоссяної частини голови.

Активізуючий масаж

1. Розтирання, тобто напівколові або спіралеподібні рухи в напрямку від середньої лінії лоба до скронь (Рис. 11 - 12).
2. Розминання, тобто стискання складки шкіри двома пальцями – великим і вказівним, або переривчасте натискання.
3. Переривчаста вібрація, або пунктирування (постукування), подушечками вказівного та середнього пальців по-черзі, у швидкому темпі.

2. Масаж в області очей

Масаж впливає на круговий м'яз ока і м'яз, що скорочує брову. Масаж проводять при закритих очах.

Масажні рухи в області очних ямок повинні бути дуже ніжними, проводяться без великого натиску та зсуву шкіри.

3. Масаж в області щік і підборіддя

Масаж впливає на виличні, щічні, жувальні, підборідний м'язи, а також м'язи, що змінюють положення губ (м'яз сміху, м'яз, що піднімає куточки рота; м'яз, що опускає куточки рота; м'яз, що опускає нижню губу). Особливо важливим є вплив на жувальні, крилоподібні та скроневі м'язи, оскільки від їх стану залежать якість руху нижньої щелепи, положення рота у спокої, функція жування.

Розслаблюючий масаж

1. Вказівні пальці обох рук розташовуються під нижньою губою, а інші – під підборіддям. Пальці ковзають від середини підборіддя до

- скроневиx западин, з фіксацією пальців у заглибленнях у козелка та мочки вуха. Великі пальці участі у масажних рухах не беруть (Рис. 15).
2. Вказівні пальці обох рук розташовуються над верхньою губою, середні – під нижньою, а інші – під підборіддям. Рух виконується від середини губ до скроневиx западин з фіксацією пальців у заглибленнях біля козелка та мочки вуха (Рис. 16).

Активізуючий масаж

1. Кругове розтирання в області щік проводиться тильною поверхнею кінцевої та середньої фаланг чотирьох пальців у напрямку від краю нижньої щелепи до краю виличної кістки. Такий же рух можна виконувати і подушечками 2 - 4-го пальців.
2. Аналогічним чином виконується кругове розтирання від середини підборіддя вгору до носа.
3. В області жувального м'яза виконують розминання спіралеподібними рухами і кругове розтирання.

4. Масаж внутрішньої поверхні щоки

Масаж жувальних, щічних і виличних, а особливо крилоподібних м'язів може проводитися при розташуванні пальців логопеда у середині порожнини рота дитини. При масажі лівої щоки логопед розташовує великий палець правої руки в ротовій порожнині, інші пальці залишаються зовні.

Масажні рухи здійснюються великим пальцем по внутрішній, а іншими пальцями – на зовнішній поверхні щоки. При масажі правої щоки в роту порожнину вводяться вказівний і середній пальці, великий палець знаходиться на зовнішній поверхні щоки, здійснюючи основні масажні рухи.

5. Масаж м'язів губ

Масаж впливає на круговий м'яз рота, а також м'язи, що змінюють положення рота: м'яз сміху; м'яз, що піднімає куточок рота; м'яз, що опускає куточок рота; м'яз, що опускає нижню губу.

Розслаблюючий масаж

1. Долонною поверхнею вказівних пальців виконують погладження по верхній губі від куточків рота до середини носо-губної складки (Рис. 19, а).
2. Такі ж рухи виконують по нижній губі від куточків рота до середини (Рис. 19, б).

Активізуючий масаж

Використовуються прийоми розтирання у вигляді напівколових і спіралеподібних рухів, розминання у вигляді перетирання та вібрації.

1. Долонною поверхнею вказівних пальців виконують рухи по верхній губі від куточків рота до середини. Такі ж рухи – по нижній губі від куточка рота до середини (Рис. 19-20).

.....

Крім цього можна проводити *розминку м'язів губ* з захопленням губи зсередини. Для цього великий палець вводиться під губу, з боку слизової оболонки. Вказівний палець розташовується зверху. Здійснюються наступні рухи.

1. Перетиральні рухи, що виконуються великим і вказівним пальцями в напрямку від одного куточка до іншого вздовж верхньої, а потім нижньої губи.
2. Спіралеподібні рухи, що виконуються великим і вказівним пальцями по верхній, а потім по нижній губі.

.....

масаж м'язів язика

Порушення м'язового тонузу завжди є більше вираженим у м'язах язика. Гіпертонус м'язів язика виявляється значно частіше, ніж гіпотонус. Можливі випадки і нерівномірного розподілу м'язового тонузу, наприклад, тонус може бути знижений лише в ізольованій групі м'язів (однієї половини язика, кореня, кінчика і т.п.).

Масаж язикових м'язів, що мають складну будову та здійснюють тонкі, точні рухи в процесі артикуляції, є найбільш складною процедурою.

Крім того, виконання масажних рухів на язиці, як правило, викликає неприємні відчуття у пацієнта. Слід враховувати і той факт, що язик досить інтимна частина тіла людини, тому масаж м'язів язика вимагає від логопеда граничної точності рухів, акуратності та певної коректності.

Розслаблюючий масаж

Розслаблюючий масаж є найбільш складним.

При підвищеному тонузі язик важко утримувати поза порожниною рота, блювотний рефлекс також може ускладнювати проведення масажу.

У зв'язку з цим при проведенні розслабляючого масажу язика необхідно строго виконувати ряд правил:

1. розслаблення м'язів язика проводити лише після розслаблення інших м'язів, особливо м'язів шиї, плечового поясу і м'язів, що забезпечують рух нижньої щелепи, оскільки ці м'язи тісно пов'язані з м'язами язика, особливо його кореня;
2. рухи в основному спрямовуються від кінчика до кореня язика;
3. перед початком масажу

Після цього переходять до власне розслаблюючого масажу м'язів язика.

1. Вказівним пальцем правої руки виконують погладжувальні рухи з одного боку, потім з другого боку язика, від кінчика до кореня язика і назад. Виконують погладжувальні рухи великим і вказівним пальцями з одного боку в інший (від бічної частини язика до середньої лінії і назад), поступово просуваючись від кінчика до кореня. Рухи виконуються спочатку на одній половині язика, а потім на іншій (Рис. 25).

.....

Активізуючий масаж

При виконанні активізуючого (зміцнюючого) масажу слід звернути увагу на наступні моменти:

- рухи при зміцнюючому масажі активні, інтенсивні і спрямовуються в основному від кореня язика до кінчика;
- в основному використовуються прийоми розминання і перетирання;

✚ як правило,

масаж м'якого піднебіння

*Масаж призначений для активізації тонусу м'язів м'якого піднебіння та підвищення піднебінно-глоткового рефлексу. Основним показанням для масажу м'язів м'якого піднебіння є назальний відтінок голосу. Комплекс виконують тільки при **зниженому тонусі** м'язів м'якого піднебіння.*

***Загальні рекомендації** при проведенні масажу наступні:*

- ✚ Масажний вплив спрямовано не лише на м'язи м'якого піднебіння, але також на язиково-піднебінні та глотково-піднебінні дуги;
- ✚ масаж необхідно поєднувати з пасивною і активною гімнастикою для на стимуляцію піднебінних і глоткових м'язів;
- ✚ масажні рухів здійснюють великим або вказівним пальцем правої руки.

ВЛАСНЕ МАСАЖ М'ЯКОГО ПІДНЕБІННЯ

МАСАЖ ВУЗДЕЧКИ ЯЗИКА

У випадку вкорочення вуздечки язика виконують масажні рухи для її розтягування.

.....

масаж слизової оболонки ясен

і твердого піднебіння

У деяких випадках, у дитини окрім порушень м'язового тонусу може спостерігатися слабкість кінестичних відчуттів.

У таких випадках, з метою подолання розладів артикуляції праксису, в комплекс масажних рухів включають масаж слизової оболонки ясен і твердого піднебіння.

.....

Література для закріплення матеріалу лекцій №4-5-6:

1. Архипова Е. Ф. Логопедический массаж при дизартрии / Е. Ф. Архипова. – М.: «Астрель», 2008. – 128 с.
2. Белякова Л. И., Дьякова Е. А. Логопедия: Заикание. – М.: «ЭКСМО-Пресс», 2001. – 416 стр.
3. Блыскина И. В. Комплексный подход к коррекции речевой патологии у детей. Логопедический массаж: Методическое пособие для педагогов дошкольных образовательных учреждений / И. В. Блыскина. – СПб.: «ДЕТСТВО-ПРЕСС», 2010. – 112 с.
4. Васичкин В. И. Сегментарный массаж / В. И. Васичкин. – СПб., 1997. – 160 с.
5. Микляева Ю. В. Логопедический массаж и гимнастика. Работа над произношением / Ю. В. Микляева. – М.: Айрис-пресс, 2010. – 112 с.
6. Репина З. А., Балахонов А. С. О проведении массажа мягкого нёба с помощью тренажера / З. А. Репина. – Дефектология, 1992. – № 5 – 6.

Тема: ІНСТРУМЕНТАЛЬНІ МЕТОДИ ВПЛИВУ В ЛОГОПЕДИЧНОМУ МАСАЖІ

Теоретичні питання:

- ІНСТРУМЕНТАЛЬНІ ЗАСОБИ У ЛОГОПЕДИЧНОМУ МАСАЖІ
- ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ПОСТАНОВОЧНИХ ТА МАСАЖНИХ ЗОНДІВ

Для масажу язика *додатково* можна використовувати *постановочні зонди* за методикою Ф.Ф. Рау і Л.С. Волкової та *масажні зонди*, запропоновані О.В. Новіковою, *шпателі*, *зубні щітки* (використовується щетиниста або ребриста поверхня ручки), *масажер для язика*, а також *спеціальні пристосування* (імітація зубних щіток для дітей першого року життя і т.п.).

Масаж із використанням цих засобів, як правило, *повноцінно доповнює пальцевий масаж*, але не замінює його, оскільки, спираючись лише на власні тактильні відчуття логопед досить точно може визначити зміни в стані тону м'язів, що виникають у результаті масажного впливу.

Інструментальні методи впливу *частіше використовуються для масажу язика*.

При використанні логопедичних зондів, шпателя або зубних щіток масажні рухи виконуються у трьох напрямках:

- ✚ *горизонтальному*: від кінчика до кореня язика і навпаки;
- ✚ *вертикальному*: ритмічне натискання на язик;
- ✚ *поперечному*: напрямом справа наліво і назад по кожній половині язика.

Логопедичні зонди – інструменти для механічного впливу на мускулатуру периферичного артикуляційного апарату (м'язи язика); застосовуються для корекції звуковимови (*постановочні зонди*, рис. 31) та логопедичного масажу (*масажні зонди*, рис.32).

Логопедичні зонди для масажу (масажні)

Характеристика масажних зондів:

№1 – зонд «малі саночки» використовується для глибокого пружинного притискання м'язів язика, вилиць, піднебіння та передпліччя (точковий масаж з прокачуванням та прокручуванням), також може використовуватися для ковзаючого масажу язика; використовується також у якості постановочного кулькового зонда (для ковзаючого масажу язика також використовують: зонд №2 та зонд №8);

№2 – зонд «великі саночки» використовується для ковзаючого масажу язика, для чого охоплюють більшу поверхню язика; масують також м'язи вилиць, м'язого піднебіння, передпліччя; рекомендують використовувати для постановки шпильчих (для ковзаючого масажу язика також використовують: зонд №8 та зонд №1);

№3 – зонд «кільце» використовується для розслаблюючого масажу язика (відновлює рухливість, еластичність м'яза чим забезпечує різні артикуляторні позиції); для масажу щік, вилиць, м'язого піднебіння та передпліччя (на кінці зонда є петелька, при натисканні якою на язик відбувається активне скорочення м'язів, після зняття зонда напруга різко спадає – настає фаза розслаблення; час

впливу – 5 секунд; виконуючи натискання з прокручування (5 сек.), отримаємо інтенсивніший вплив; ступінь натиску залежить від стану м'язів);

№4 – зонд «хрестовина» використовується для відсування язика та пружинного масажу (зокрема середня та прикоренева частини); також для масажу м'язів вилиць, щік, губ, передпліччя (натискаючи на язик і відсуваючи його назад, ми примушуємо скорочуватися – включатися в роботу м'язи зазначених областей язика; можна стискати язик, утримуючи його в такому положенні до 30 секунд; виконуємо натискання (час тиску 5 секунд), пружинисті поворотні рухи вперед-назад (прокачування), натискаючи виконуємо кругові рухи вправо-вліво (вкручування зонда в м'язи); зонд використовується для постановки задньоязикових звуків;

№5 – зонд «голочка» використовується для точкового масажу язика, для поколювання і поколювання з прокачуванням;

№6 – зонд «топорчик» використовується для активного масажу язика; рідше використовується для масажу м'язів вилиць, щік, м'якого піднебіння, передпліччя (зонд дозволяє захоплювати достатньо велику поверхню й інтенсивно впливати на м'язи; цим зондом виконують два прийоми: щільне натискання («рубання» – виконують частими рухами через 4-5 сек.) і ковзання (імітація процесу гоління); зонд можна використовувати для постановки шиплячих та задньоязикових);

№7 – зонд «розширюючий» («вісімка») використовується для натискання та перетирання м'язів язика, вилиць, щік губ, передпліччя (натискаючи петелькою на м'язи (глибоке занурення зонда), виконуємо рухи вгору–вниз 6 разів; зонд не відриваємо від місця натискання; далі пересуваємо «вісімку» на невелику відстань і масуємо наступну ділянку);

№8 – зонд «середні саночки» використовується для ковзаючого масажу язика, для чого охоплюють невелику поверхню язика; також для ковзаючого масажу вилиць, м'якого піднебіння та передпліччя (для ковзаючого масажу язика також використовують: зонд №1 та зонд №2).

Мінімальний комплект складається з 6 зондів. Цієї кількості достатньо для роботи над усіма групами звуків.

Випускають комплекти з 8 та 12 зондів: 6 – 7 зондів основних та 2-3 додаткових, спеціально сконструйованих. Зонди виготовляють із титану чи нержавіючої медичної сталі.

Зонд вилочковий (Рис.33) є допоміжним; використовується для масажування м'язів язика, вилиць, щік, губ, м'якого піднебіння, передпліччя; зонд застосовують для визначення межі блювотного рефлексу та її усунення.

При виконанні масажу даним зондом виконують обколювання (часті, легкі та дрібні рухи) та обколювання з прокочуванням (прокочуємо зонд у різних напрямках протягом 4-6 секунд); можна виконувати обертальні рухи, «занурюючи зонд у м'язи».

Література для закріплення матеріалу лекції №7:

1. Новикова Е. В. Зондовый массаж. Коррекция звукопроизношения. Часть 1 / Е. В. Новикова. – М.: «Издательство ГНОМ и Д», 2010. – 496 с.

2. Новикова Е. В. Зондовый массаж: Коррекция тонкой моторики руки. Часть 2 / Е. В. Новикова. – М.: «Издательство ГНОМ и Д», 2009. – 80 с.
3. Новикова Е. В. Зондовый массаж: коррекция звукопроизношения. Часть 3 / Е. В. Новикова. – М.: «Издательство ГНОМ и Д», 2010. – 32 с.
4. Новикова Е. В. Зондовый массаж. Коррекция звукопроизношения. Часть 4 / Е. В. Новикова. – М.: «Издательство ГНОМ и Д», 2009. – 26 с.
5. Доронина К. М. Технологии постановки звуков с помощью логопедических зондов: методическое пособие / К. М. Доронина. – Мн.: «Зорны вересень», 2006. – 24 с.

ЛЕКЦІЯ № 8-9

Тема: ТОЧКОВИЙ МАСАЖ У ЛОГОПЕДИЧНІЙ ПРАКТИЦІ

Теоретичні питання:

- **ТЕХНІКА ТА ПРИЙОМИ ТОЧКОВОГО МАСАЖУ**
- **КОМПЛЕКСИ БІОЛОГІЧНО АКТИВНИХ ТОЧОК**
- **ТОЧКОВИЙ МАСАЖ У ПОЄДНАННІ З ФОНАЦІЙНОЮ ГІМНАСТИКОЮ**
- **МАСАЖ ВУШНИХ РАКОВИХ**

Вплив на біологічно активні точки (БАТ) являє собою один із методів рефлексотерапії. Методика точкового масажу відрізняється відносною простотою виконання, фізіологічністю, мінімальною зоною впливу та можливістю використання як для корекції, так і для профілактики.

Техніка точкового масажу

Однією із умов ефективності точкового масажу є правильне визначення локалізації біологічно активних точок. При визначенні потрібної точки орієнтирами служать різні анатомічні утворення: западини, сухожилля, кістки тощо. При натисканні на БАТ у пацієнта виникають, як правило, відповідні реакції, частіше суб'єктивного характеру (відчуття ломоти, розпирання, оніміння, деякої хворобливості; може з'явитися відчуття тепла, легкості). Однак ці відчуття не повинні бути різко вираженими.

Одним зі способів знаходження БАТ є пальпація. Пальпацію проводять за допомогою ковзаючих рухів подушечкою найбільш чутливого пальця (підмізинного або вказівного). При знаходженні БАТ в області обличчя часто виникає відчуття пульсації.

Прийоми точкового масажу

Прийоми точкового масажу для дітей та дорослих однакові, але при масажуванні дітей натискання на точки повинно бути менш інтенсивним.

У залежності від техніки впливу на локальну точку метод може бути **збуджуючим** або **розслаблюючим**.

При підвищеному м'язовому тонусі використовують розслаблюючий метод точкового масажу. При зниженому тонусі виконують стимулюючу техніку – збуджуючий масаж.

Методичні вказівки до проведення точкового масажу

- ✚ На перших сеансах масажують не більше 3-4 точок, поступово збільшуючи їх кількість.
- ✚ Під час одного сеансу рекомендується масажувати точки як загальної, так і локальної дії.
- ✚ Симетричні точки масажують попарно й одночасно.
- ✚ Точковий масаж можна поєднувати з класичним.
- ✚ Масаж, як правило, проводять перед логопедичним заняттям.
- ✚ Точковий масаж рекомендується проводити цілим курсом; між 1-м і 2-м курсом – перерва два тижні; між 2-м і 3-м перерва може скласти близько трьох місяців. Курси масажу повторюються кожні 3 - 6 місяців.
- ✚ Сеанс масажу слід проводити через день. Перерва між сеансами одного курсу масажу не повинна перевищувати трьох днів.
- ✚ Якщо точковий масаж призначено для релаксації м'язів, то його корисно проводити на фоні релаксації, для чого можна використовувати спеціально підібрану музику. Такий масаж можна проводити на фоні аутогенного тренування.

У логопедичному масажі використовується, як правило, цілий комплекс біологічно активних точок, структура якого залежить від поставленої мети. Розглянемо комплекси біологічно активних точок, що використовуються з різною, чітко визначеною логопедичною метою.

Комплекс біологічно активних точок 1.

- ✚ А – одинична точка під носом у верхній третині вертикальної борозни;
- ✚ Б – точка у центрі підборідно-губної складки;
- ✚ В – парні точки назовні від кутів рота на 1 см., на вертикальній лінії від зіниці;
- ✚ Г – парні точки на 1 см. по діагоналі від крила носа, приблизно посередині носогубної складки;
- ✚ Д – парні точки на нижній щелепі, розташовані майже на одній вертикальній лінії з точками В.

Комплекс біологічно активних точок 2.

А – парні точки на середині відстані між крилом носа та краєм верхньої губи, назовні від середньої лінії на 0,5 см.;

- ✚ Б – парні точки біля крил носа;
- ✚ В – парні точки в бічній борозні крила носа, що знаходяться нижче від внутрішнього кута ока;
- ✚ Г – парні точки біля основи надбрівних дуг у ямці;
- ✚ Д – точка у центрі перенісся, посередині між внутрішніми кінцями брів.

Комплекс біологічно активних точок 3.

А – точка на середній лінії шиї, між нижнім краєм тіла під'язикової кістки та верхньої западини щитоподібного хряща;

- ✚ Б – точка приблизно на 0,7 см. вище верхнього краю яремної западини грудини.

Комплекс біологічно активних точок 4.

- ✚ А – точка на середній лінії шиї або посередині верхнього краю під'язикової кістки;
- ✚ Б – парні точки назовні від нижнього краю щитоподібного хряща, біля переднього краю грудинно-ключично-соскоподібного м'яза.

Комплекс біологічно активних точок 5.

- ✚ А – точка на середині максимально виступаючої частини підборіддя;
- ✚ Б – парні точки наперед від козелка вуха, в западині, що утворюється нижнім краєм виличної кістки та западиною нижньої щелепи;
- ✚ В – парні точки на рівні нижнього краю прикріплення мочки вуха.

Комплекс біологічно активних точок 6.

- ✚ А – парні точки, розташовані вище задньої межі росту волосся в сторону від середньої лінії голови на 1,5 поперечного пальця;
- ✚ Б – парні точки, розташовані під потиличною кісткою, вище задньої межі росту волосся, в ямці біля зовнішнього краю трапецієподібного м'яза.
- ✚ В – точка між 1-ми 2-м шийними хребцями, трохи вище задньої межі росту волосся;
- ✚ Г – парні точки в області верхнього плечового поясу та ключиці;
- ✚ Д – точка в області 7-го шийного та 1-го грудного хребців.

Комплекс біологічно активних точок 7.

- ✚ А – точка знаходиться в середній частині грудини, на відстані ширини долоні, прикладеної до ключиць;
- ✚ Б – точка в центрі грудини, на лінії розташування сосків;
- ✚ В – парні точки, що знаходяться в утворених заглибленнях при положенні зведених плечей.

В області вушних раковин знаходиться велика кількість біологічно активних точок. Вплив на БАТ вушної раковини може швидко підвищити тонус стану нервової системи, зняти втому, мобілізувати працездатність всього організму, активізувати роботу м'язів мовленнєвого апарату.

Масаж м'язів периферичного мовленнєвого апарату можна поєднувати з масажем вушних раковин. **Застосування останнього можливе тільки при збуджуючому масажі, частіше на його заключному етапі.**

Література для закріплення матеріалу лекцій №8-9:

1. Дубровский В. И. Точечный массаж / В. И. Дубровский. – Москва: «Знание», 1988. – 96 с.
2. Лувсан Г. Очерки методов восточной рефлексотерапии / Г. Лувсан. – Киев: «Наука», 1991. – 432 с.
3. Мачерет Е. П., Лысенюк В. П., Самосюк И. З. Атлас акупунктурных зон / Е. П. Мачерет. – Киев: «Вища школа», 1986. – 255с.
4. Уманская А.А. Метод рефлексотерапии, повышающий сопротивляемость организма / А. А. Уманская. – Здоровье, 1986. – №6. – С. 18-19.
5. Шапкин В.И., Бусаков С.С., Одинак М.М. Рефлексотерапия в комплексном лечении заболеваний травм нервной системы / В. И. Шапкин. – Ташкент: «Медицина», 1987. – 287 с.
6. Шапкин В. И. Точечный массаж при заболеваниях и травмах нервной системы / В. И. Шапкин. – Л.: ВМедА им.С. М. Кирова, 1982. – 34 с.

ЛЕКЦІЯ № 10

Тема: ВИКОРИСТАННЯ ПРИЙОМІВ САМОМАСАЖУ В ЛОГОПЕДИЧНІЙ ПРАКТИЦІ

Теоретичні питання:

- **ОСОБЛИВОСТІ ТА ПЕРЕВАГИ САМОМАСАЖУ**
- **САМОМАСАЖ ОКРЕМИХ М'ЯЗОВИХ ГРУП**

Самомасаж – це один із видів масажу, що виконується самостійно. Цей засіб доповнює дію основного масажу; його виконує логопат.

Метою логопедичного самомасажу є, у першу чергу, стимуляція кінестетичних відчуттів м'язів, що беруть участь у роботі периферичного мовленнєвого апарату, а також нормалізація м'язового тону даних м'язів.

Тривалість одного сеансу самомасажу для дітей дошкільного віку може становити 5-10 хв. Кожен рух виконується в середньому 4-6 разів. Один сеанс самомасажу може містити лише кілька із запропонованих прийомів. Причому вони можуть змінюватись протягом дня. Перед проведенням самомасажу необхідно ретельно промити шкіру відповідної ділянки водою.

Діти навчаються прийомам самомасажу під керівництвом логопеда. Перед виконанням прийомів самомасажу дітям необхідно заспокоїтися, прийняти розслаблене положення. Діти виконують масажний прийом самостійно, спочатку за наявності зорового контролю (дзеркало), а потім і без нього. Процедура самомасажу проводиться, як правило, в ігровій формі за рекомендованою педагогом схемою: *масаж голови, м'язів обличчя, губ, язика.*

Під час виконання самомасажу дитина повинна почувати себе лише комфортно, усі рухи повинні приносити задоволення.

Рекомендовано проводити самомасаж таких м'язових груп як: м'язів голови та шиї, м'язів обличчя, м'язів язика, вушних раковин.

Література для закріплення матеріалу лекції №10:

1. Архипова Е. Ф. Логопедический массаж при дизартрии / Е. Ф. Архипова. – М.: «Астрель», 2008. – 128 с.
2. Архипова Е. Ф. Методы коррекции речевого и психического развития у детей с церебральным параличом в раннем возрасте: Кн. для логопеда, воспитателя, родителей детей с ДЦП / Е. Ф. Архипова. – М., 1997. – 88 с.
3. Белая Н. А. Массаж лечебный и оздоровительный / Н. А. Белая. – М.: «Советский спорт», 2001. – 272 с.
4. Бирюков А. А. Самомассаж / А. А. Бирюков. – М.: Физкультура и спорт, 1982. – 112 с.
5. Микляева Ю.В. Логопедический массаж и гимнастика. Работа над произношением / Ю. В. Микляева. – М.: Айрис-пресс, 2010. – 112 с.

**Сумський державний педагогічний університет імені А.С. Макаренка
Навчально-науковий інститут фізичної культури
Кафедра логопедії**

**Інструктивно-методичні матеріали
до практичних (семінарських) занять**

**з дисципліни : ЛОГОПЕДИЧНИЙ МАСАЖ ПРИ ТЯЖКИХ
ПОРУШЕННЯХ МОВЛЕННЯ**

**для студентів I курсу
освітнього рівня «Магістр»
напряму підготовки: 016 Спеціальна освіта (Логопедія. Спеціальна
психологія.)
форма навчання: денна**

Розроблені: к.п.н. О.В.Ласточкіна

Критерії оцінювання семінарських занять

Високий рівень – студент самостійно, швидко та правильно відповідає на запитання, коротко висвітлюючи зміст та виявляючи власне абстрактне або творче бачення. Оцінюється у 5 балів.

Достатній рівень – студент самостійно, швидко та правильно виконує завдання або відповідає на запитання, однак припускається незначних помилок, що взмозі самостійно виправити. Відповідь оцінюється у 4 бали.

Середній рівень – студент пропонує відповідь на запитання або виконує завдання за допомогою викладача, припускається багатьох помилок, що може самостійно або за допомоги викладача виправити. Відповідь оцінюється у 3-2 бали.

Низький рівень – студент не розуміє змісту завдання, припускається багатьох помилок при виконанні; взагалі не виконує завдання. Відповідь оцінюється в 1 бал.

Семінарське заняття № 1

Тема: Логопедичний масаж як складова комплексу корекції порушень мовлення

Література: джерела № __1, 2, 3, 6, 7__

Хід практичної роботи

1. Історія виникнення логопедичного масажу.
2. Логопедичний масаж, як нетрадиційна складова комплексу корекції мовленнєвих порушень.
3. Структура логопедичного масажного комплексу.
4. Вправи з розвитку тактильних відчуттів.
5. Характеристика основних релаксаційних положень.
6. Дихальна та диференційована артикуляційна гімнастики.

Семінарські заняття № 2-3

Тема: Основи логопедичного масажу

Література: джерела № __1, 2, 3, 6, 7, 13, 15, __

Хід практичної роботи

1. Характеристика логопедичного масажу.
2. Фізіологічний вплив логопедичного масажу.
3. Різновиди логопедичного масажу.
4. Мета та зміст попередньої діагностики.
5. Особливості огляду. Пальпація.
6. Протипоказання до проведення логопедичного масажу.
7. Загальні рекомендації до проведення логопедичного масажу.
8. Гігієнічні основи проведення масажу.

Семінарські заняття № 4

Тема: Диференційований логопедичний масаж

Література: джерела №__4, 5, 6, 7, 8, 15, 17__

Хід практичної роботи

1. Основні прийоми логопедичного масажу. Їх класифікація та особливості техніки.
2. Методика розслабляючого масажу.
3. Методика активізуючого масажу.
4. Комплекси масажних рухів в області периферичного артикуляційного апарату:
 - масаж плечового поясу та шиї;
 - масаж в області гортані;
 - масаж лицьової мускулатури (область чола; область очей; область щік і підборіддя; область внутрішньої поверхні щоки; область губ);
 - Продемонструйте комплекс масажних рухів, спрямованих на розслаблення м'язів шиї та обличчя.
 - Продемонструйте комплекс масажних рухів, спрямованих на розслаблення жувальних та м'яких м'язів.

Семінарські заняття № 5

Тема: Диференційований логопедичний масаж

Література: джерела №__4, 5, 6, 7, 8, 15, 17__

Хід практичної роботи

1. Методика розслабляючого масажу.
2. Методика активізуючого масажу.
3. Комплекси масажних рухів в області периферичного артикуляційного апарату:
 - масаж м'язів язика;
 - масаж м'якого піднебіння;
 - масаж вуздечки язика;
 - масаж слизової оболонки ясен і твердого піднебіння.
 - Продемонструйте комплекс масажних рухів, спрямованих на розслаблення м'язів губ та язика.
 - Продемонструйте комплекс масажних рухів, спрямованих на активізацію м'язів обличчя та жувальних м'язів.
 - Продемонструйте комплекс масажних рухів, спрямованих на активізацію м'язів губ, язика, м'якого піднебіння.

Семінарські заняття № 6

Тема: Диференційований логопедичний масаж

Література: джерела №__4, 5, 6, 7, 8, 15, 17__

Хід практичної роботи

1. Методика розслабляючого масажу.
2. Методика активізуючого масажу.

3. Комплекси масажних рухів в області периферичного артикуляційного апарату:
- Продемонструйте статичні вправи, що використовуються під час діагностичного обстеження органів артикуляційного апарату.
 - Продемонструйте динамічні вправи, що використовуються під час діагностичного обстеження органів артикуляційного апарату.
 - Продемонструйте комплекс масажних рухів, спрямованих на активізацію м'язів піднебінної занавіски, піднебінно-язикових і піднебінно-глоткових м'язів.
 - Продемонструйте комплекс логопедичного масажу при заїканні.
 - Продемонструйте вправи активної артикуляційної гімнастики, що використовуються в роботі з дітьми, хворими на церебральний параліч.
 - Продемонструйте комплекс пасивних та пасивно-активних рухів, що стимулюють роботу піднебінно-глоткових м'язів.
 - Продемонструйте кілька вправ перехресного точкового масажу за методикою К.А.Семенової.

Семінарське заняття № 7

Тема: Інструментальні методи впливу в логопедичному масажі

Література: джерела №__1, 7, 9-12, 13, 14 __

Хід практичної роботи

1. Інструментальні методи впливу в логопедичному масажі.
2. Техніка виконання розслаблюючого та активізуючого логопедичного масажу за допомогою інструментальних засобів.
3. Характеристика постановочних зондів, особливості їх використання.
4. Характеристика масажних зондів, особливості їх використання.
5. Виконайте зондовий масаж язика (зонд № 1).
6. Виконайте зондовий масаж язика (зонд № 2).
7. Виконайте зондовий масаж язика (зонд № 3).
8. Виконайте зондовий масаж язика (зонд № 4).
9. Виконайте зондовий масаж язика (зонд № 5).
10. Виконайте зондовий масаж язика (зонд № 6).
11. Виконайте зондовий масаж язика (зонд № 7).
12. Виконайте зондовий масаж язика (зонд № 8).

Семінарські заняття № 8

Тема: Точковий масаж у логопедичній практиці

Література: джерела №__1, 7, 11, 13, 15, 16, 17 __

Хід практичної роботи

1. Особливості техніки точкового масажу.
2. Основні прийоми точкового масажу.
3. Методичні вказівки до проведення точкового масажу.

4. Основні комплекси БАТ у логопедичному масажі; їх призначення.
5. Точковий масаж та фонаційна гімнастика.
6. Масаж вушних раковин.
7. Продемонструйте масажний комплекс біологічно активних точок (за вибором).
8. Продемонструйте комплекс масажу по біологічно-активних точках в поєднанні з фонаційною гімнастикою.

Семінарське заняття № 9

Тема: Використання прийомів самомасажу в логопедичній практиці

Література: джерела № 4, 5, 6, 7, 8, 15, 17__

Хід практичної роботи

1. Самомасаж: характеристика та особливості.
2. Переваги самомасажу.
3. Самомасаж м'язів голови та шиї.
4. Самомасаж м'язів обличчя.
5. Самомасаж м'язів язика.
6. Самомасаж вушних раковин.
7. Продемонструйте прийоми самомасажу м'язів язика.
8. Продемонструйте прийоми самомасажу м'язів голови, шиї, обличчя.

**Сумський державний педагогічний університет
імені А.С.Макаренка
Кафедра_логопедії_**

**Перелік завдань та інструктивно-методичні матеріали
до самостійної роботи**

**з дисципліни : ЛОГОПЕДИЧНИЙ МАСАЖ ПРИ ТЯЖКИХ
ПОРУШЕННЯХ МОВЛЕННЯ**

**для студентів I курсу
освітнього рівня «Магістр»
напряму підготовки: 016 Спеціальна освіта (Логопедія. Спеціальна
психологія.)
форма навчання: денна**

Розробник: к.п.н., доцент О.В.Ласточкіна

КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ ЗАВДАНЬ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ (МАКСИМАЛЬНА ОЦІНКА – 2 БАЛИ)

Достатній рівень – студент самостійно, швидко та правильно відповідає на запитання, коротко висвітлюючи зміст та виявляючи власне абстрактне або творче бачення. Оцінюється у 2 бали.

Середній рівень – студент пропонує відповідь на запитання або виконує завдання за допомогою викладача, припускається багатьох помилок, що може самостійно або за допомоги викладача виправити. Відповідь оцінюється у 1 - 0,5 балів.

Низький рівень – студент не розуміє змісту завдання, припускається багатьох помилок при виконанні; взагалі не виконує завдання. Відповідь оцінюється в 0 бал.

Завдання № 1

Тема: Логопедичний масаж як складова комплексу корекції порушень мовлення

Література: джерела № __1, 2, 3, 6, 7__

Хід практичної роботи

1. Історія виникнення логопедичного масажу.
2. Логопедичний масаж, як нетрадиційна складова комплексу корекції мовленнєвих порушень.
3. Структура логопедичного масажного комплексу.
4. Вправи з розвитку тактильних відчуттів.
5. Характеристика основних релаксаційних положень.
6. Дихальна та диференційована артикуляційна гімнастики.

Завдання № 2-3

Тема: Основи логопедичного масажу

Література: джерела № __1, 2, 3, 6, 7, 13, 15, __

Хід практичної роботи

1. Характеристика логопедичного масажу.
2. Фізіологічний вплив логопедичного масажу.
3. Різновиди логопедичного масажу.
4. Мета та зміст попередньої діагностики.
5. Особливості огляду. Пальпація.
6. Протипоказання до проведення логопедичного масажу.
7. Загальні рекомендації до проведення логопедичного масажу.
8. Гігієнічні основи проведення масажу.

Завдання № 4-5-6

Тема: Диференційований логопедичний масаж

Література: джерела № __4, 5, 6, 7, 8, 15, 17__

Хід практичної роботи

1. Основні прийоми логопедичного масажу. Їх класифікація та особливості техніки.
2. Методика розслабляючого масажу.
3. Методика активізуючого масажу.

Завдання № 7

Тема: Інструментальні методи впливу в логопедичному масажі

Література: джерела № __ 1, 7, 9-12, 13, 14 __

Хід практичної роботи

1. Інструментальні методи впливу в логопедичному масажі.
2. Апаратний масаж: техніка виконання розслаблення та активізації м'язевих груп.
3. Зондовий масаж.
4. Характеристика масажних зондів, особливості їх використання.
5. Масаж за допомогою зондозамінників.
6. Різновиди зондозамінників та принципи їх використання.

Завдання № 8-9

Тема: Точковий масаж у логопедичній практиці

Література: джерела № __ 1, 7, 11, 13, 15, 16, 17 __

Хід практичної роботи

1. Особливості техніки точкового масажу. Основні прийоми точкового масажу. Методичні вказівки до проведення точкового масажу.
2. Основні комплекси БАТ у логопедичному масажі при заїканні.
3. Основні комплекси БАТ у логопедичному масажі при дизартрії.
4. Основні комплекси БАТ у логопедичному масажі при ринолалії.

Завдання № 10

Тема: Використання прийомів самомасажу в логопедичній практиці

Література: джерела № __ 4, 5, 6, 7, 8, 15, 17 __

Хід практичної роботи

1. Самомасаж: характеристика та особливості.
2. Переваги самомасажу.
3. Самомасаж м'язів голови та шиї.
4. Самомасаж м'язів обличчя.
5. Самомасаж м'язів язика.
6. Самомасаж вушних раковин.

**ЗАСОБИ ДІАГНОСТИКИ ЯКОСТІ ВИЩОЇ ОСВІТИ:
ПИТАННЯ ДО ЗАЛІКУ
для підведення підсумків навчання у I-му семестрі.**

Історія виникнення логопедичного масажу.

1. Логопедичний масаж, як нетрадиційна складова комплексу корекції мовленнєвих порушень.
2. Структура логопедичного масажного комплексу.
3. Вправи з розвитку тактильних відчуттів.
4. Характеристика основних релаксаційних положень.
5. Дихальна та диференційована артикуляційна гімнастики.
6. Характеристика логопедичного масажу.
7. Фізіологічний вплив логопедичного масажу.
8. Різновиди логопедичного масажу.
9. Мета та зміст попередньої діагностики.
10. Особливості огляду. Пальпація.
11. Протипоказання до проведення логопедичного масажу.
12. Загальні рекомендації до проведення логопедичного масажу.
13. Гігієнічні основи проведення масажу.
14. Основні прийоми логопедичного масажу. Їх класифікація та особливості техніки.
15. Методика розслабляючого масажу.
16. Методика активізуючого масажу.
17. Комплекси масажних рухів в області плечового поясу та шії.
18. Комплекси масажних рухів в області в області гортані.
19. Комплекси масажних рухів в області лицьової мускулатури (область чола; область очей; область щік і підборіддя; область внутрішньої поверхні щоки; область губ).
20. Комплекси масажних рухів в області м'язів язика.
21. Комплекси масажних рухів в області м'якого піднебіння.
22. Комплекси масажних рухів в області вуздечки язика.
23. Комплекси масажних рухів в області слизової оболонки ясен і твердого піднебіння.
24. Інструментальні методи впливу в логопедичному масажі.
25. Техніка виконання розслаблюючого та активізуючого логопедичного масажу за допомогою інструментальних засобів.
26. Характеристика постановочних зондів, особливості їх використання.
27. Характеристика масажних зондів, особливості їх використання.
28. Особливості техніки точкового масажу.
29. Основні прийоми точкового масажу.
30. Методичні вказівки до проведення точкового масажу.
31. Основні комплекси БАТ у логопедичному масажі; їх призначення.
32. Точковий масаж та фонаційна гімнастика.
33. Масаж вушних раковин.
34. Самомасаж: характеристика та особливості.

35. Переваги самомасажу.
36. Самомасаж м'язів голови та шиї.
37. Самомасаж м'язів обличчя.
38. Самомасаж м'язів язика.
39. Самомасаж вушних раковин.